

Midden-Limburg voorop in herstel

Midden-Limburg wordt dit jaar hard getroffen door de economische crisis. Over geheel 2009 krimpt de regionale economie er naar verwachting met 5%. De conjunctuur- en exportgevoelige industriële sector duwt de regio ver in de min, maar zorgt ook voor een relatief snel herstel. Zo profiteert de regio van een aantrekkelijke wereldhandel. In 2010 trekt de Limburgse economie dan ook aan.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste half jaar van 2009 kromp de economie met 5% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Over heel 2009 krimpt de Nederlandse economie met 4,2%. De stemming van consumenten en producenten verbetert en in het derde kwartaal is de economie, onder leiding van de aantrekkende export, naar verwachting uit het dal geklommen. De investeringen, huizenprijzen en arbeidsmarkt ontwikkelen zich volgend jaar nog negatief. De economische groei komt in 2010 voor geheel Nederland naar verwachting uit op 0,7%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,0%	-4,2%	0,7%
Particuliere consumptie	1,3%	-2,9%	-0,3%
Overheidsconsumptie	2,0%	2,6%	2,1%
Bedrijfsinvesteringen	4,7%	-14,8%	-6,6%
Uitvoer	2,7%	-10,7%	2,1%
Werkloosheid*	3,9%	5,0%	7,9%

Bron: ING Economisch Bureau

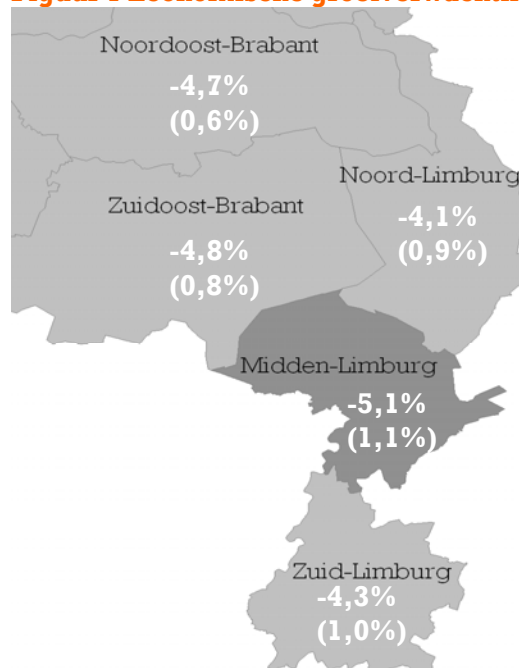
*percentage van beroepsbevolking

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Midden-Limburg harder toe dan in de rest van het land?

Ja, vooral door de ruime aanwezigheid van de conjunctuurgevoelige industrie en de ondervertegenwoordiging van de minder conjunctuurgevoelige zakelijke dienstverlening staat de economie van Midden-Limburg dit jaar nog zwaarder

onder druk dan de twee andere Limburgse regio's. Bedrijven uit verschillende sectoren kampen met een flinke vraaguitval. De industrie gaat hierin voorop, met de transport in zijn kielzog. In 2010 zal Midden-Limburg echter een bovengemiddelde economische groei kennen, doordat de industrie, onder invloed van een stijgende export, eerder aantrekt dan de meeste andere sectoren. Binnen de provincie laat vooral de economie van Noord-Limburg in beide jaren een meer gemiddeld groeibeeld zien. Door de geringere afwijkingen in de sectorstructuur komt de economische ontwikkeling in deze regio in 2009 en 2010 meer overeen met de landelijke ontwikkeling. Al met al verwachten wij voor geheel 2009 een krimp van 5,1% in Midden-Limburg en een krimp van 4,5% in geheel Limburg (figuur 1).

Figuur 1 Economische groeiverwachting 2009-(2010)

Bron: ING Economisch Bureau

3. Staat Midden-Limburg er structureel slecht voor?

Nee, hoewel de crisis de regionale economie weliswaar op zijn grondvesten heeft doen trillen, staat de Midden-Limburgse economie er structureel redelijk goed voor. De belangrijkste economische pijlers zijn nog grotendeels intact en de vraaguitval is in de meeste sectoren niet structureel. Door haar strategische ligging is de regio een aantrekkelijke vestigingsplaats voor grote, internationaal actieve bedrijven. De spin-off van dergelijke bedrijven voor toeleverende en dienstverlenende bedrijven versterkt de economische structuur. De verbeterde bereikbaarheid door uitbreiding van het wegennet is daarnaast positief voor industriële bedrijven, maar bijvoorbeeld ook voor de horeca en detailhandel in Roermond. Met het omvangrijke Retail Park en een binnenstad die door Detailhandel Nederland tot 'de beste van de middelgrote steden' is uitgeroepen, kent Roermond ook een grote aantrekkingskracht voor bezoekers van buiten de regio. Tot slot verbetert ook de aantrekkelijkheid van de regio voor toeristen de uitgangspositie voor een economisch herstel. Limburg is na Gelderland de belangrijkste binnenlandse vakantiebestemming.

4. De industrie en transport worden dus het zwaarst getroffen, maar zijn er dit jaar ook sectoren die blijven groeien?

De gezondheidszorg toont zich het meest crisisbestendig. Als enige laat deze sector in 2009 nog een stevige groei zien (tabel 2). Zorginstellingen voorzien in een basisbehoefte waar consumenten en overheid niet of nauwelijks op bezuinigen.

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	2,1%	-2,1%	1,0%
Industrie	-0,7%	-9,7%	2,9%
Bouw	5,9%	-6,1%	-7,1%
Groothandel	1,7%	-6,0%	1,0%
Detailhandel	0,7%	-4,4%	-2,3%
Horeca	-3,1%	-7,0%	-1,0%
Transport & opslag	1,0%	-9,5%	2,7%
Zakelijke dienstverlening	2,6%	-4,4%	0,7%
Overheid	2,2%	0,5%	0,6%
Zorg	3,3%	3,5%	3,0%
Totaal Nederland	2,0%	-4,2%	0,7%

Bron: ING Economisch Bureau

De toegenomen financiële onzekerheid leidt tot spaarzame consumenten en bedrijven. Dit zet de verkopen in de overige sectoren onder druk. Volgend jaar zal dit door de olopemde werkloosheid en teruglopende koopkracht niet veel verbeteren. Ondanks zuiniger consumenten realiseren supermarkten dit jaar als enige segment binnen de detailhandel een groei

in de omzet. Net als delen van de landbouw profiteren zij van de basisbehoefte waarin zij voorzien. Van alle krimpende sectoren vertoont de detailhandel samen met de landbouw in 2009 daardoor de kleinste min. Zakelijke dienstverleners laten een divers beeld zien. Uitzend- en reclamebureaus hebben de meeste last van de vraaguitval, doordat bedrijven massaal afscheid nemen van tijdelijk personeel en stevig in reclame-uitgaven snoeien. Incassobureaus spinnen daarentegen garen bij de verslechterde betalingsmoraal. De bouw liet als enige commerciële sector in het eerste kwartaal 2009 nog een nulgroei zien. Niettemin is de recessie ook daar nu flink toegeslagen. Binnen de groothandel worden vooral de exporterende bedrijven – traditioneel juist de groeimotor – hard geraakt. De afhankelijkheid van de wereldhandel speelt hen dit jaar parten

5. Is de bodem van het dal voor Midden-Limburg in zicht?

De verwachting is dat de regio als één van de eerste regio's weer uit het dal omhoog zal klimmen. Voorop lopen in de teruggang betekent meestal ook voorop lopen in het herstel. Zeker wanneer dit herstel in het buitenland wordt ingezet. De hard getroffen sectoren industrie en transport richten zich het eerst op en ontwikkelen zich in 2010 een stuk voorspoediger. De aantrekkende wereldhandel zorgt voor een exportherstel, waar vooral deze sectoren de vruchten van plukken. De oververtegenwoordiging van de industrie vormt voor Midden-Limburg een belangrijke bron van versneld economisch herstel. Wij verwachten daarom dat de groei van de economie in 2010 voor Midden-Limburg sterker is dan in Nederland als geheel (0,7%).

6. Vorig jaar was er nog sprake van sectorbrede personeelstekorten. Betekent dit dat het verlies aan banen beperkt blijft?

Nee, de gevolgen van de economische recessie voor de arbeidsmarkt zijn niet gering. Hoewel de somberste prognoses iets naar boven zijn bijgesteld, zijn de berichten over faillissementen en gedwongen ontslagen nog niet van de lucht. Door vertragende factoren, zoals de deeltijd-WWW, zal het landelijke banenverlies in 2010 groter zijn dan dit jaar. Over beide jaren samen gaan landelijk tussen de 350.000 en 400.000 banen verloren.

Het absolute verlies aan industriële banen is het grootst in Noord-Brabant, maar verhoudingsgewijs komt deze twijfelachtige eer Limburg toe. Maar liefst 37% van het totale werkgelegenheidsverlies komt voor rekening van de industrie. Al met al gaan er 27.000 Limburgse banen verloren. De gevolgen hiervan voor de lokale economie zijn groot, aangezien ruim 90% wordt ingevuld door mensen uit de eigen provincie.

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*	Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%
Industrie	950	-3,6%	-7,5%
Bouw	510	-1,2%	-5,8%
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%
Horeca	355	-2,5%	-5,5%
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%
Overheid	970	0,1%	0,0%
Zorg	1.300	1,1%	0,9%

Bron: ING Economisch Bureau

* Aantal banen van werkzame personen in duizenden

7. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu extra te investeren. De Provincie Limburg onderkent niet alleen de ernst van de conjuncturele situatie, maar heeft ook oog voor de structurele kansen en bedreigingen voor de regio. Zo haalt zij geplande investeringen in de bouwsector naar voren en voert zij het totale investeringsbedrag verder op. Een ander voorbeeld is een promotiecampagne om de provincie als vakantiebestemming te profileren. Daarnaast richt de Provincie zich met de nieuwe investeringsagenda op een meer structurele ontwikkeling naar een hoogwaardige kenniseconomie. Met een investering van €1 miljard tracht zij de economie toekomstbestendig te maken. Dit moet ruim tienduizend extra arbeidsplaatsen opleveren en een sterkere arbeidsmarkt op de middellange termijn. Voorts zijn vier campussen als speerpunt aangewezen: Greenport in Venlo, Chemelot in Sittard-Geleen, Life & Sciences in Maastricht en de open Campus Avantis in Heerlen. Ook Midden-Limburg is op termijn gebaat bij deze diepte-investeringen. Ondanks een beperkt korte-termijn effect verzachten de overheidsinvesteringen wel degelijk de pijn.

8. Hoe gaan ondernemers om met de recessie?

Van belang is om het hoofd boven water te houden en tegelijkertijd te profiteren van de marktkansen die zich aandienen. De volgende strategieën kunnen daarbij gehanteerd worden.

Rustig blijven

Wie nog niet op herstel van de markt durft te vertrouwen, zal voorzichtig zijn met het aangaan van nieuwe risico's. Het is van belang om vertrouwen te houden in een zorgvuldig uitgestippelde strategie en bewust gemaakte keuzes. Het is wel zinvol om het gekozen product- of dienstenaanbod periodiek tegen het licht te houden. U doet er goed aan verlieslatende

activiteiten of klanten met weinig of onzeker toekomstig winstpotentieel af te stoten. Dit geeft rust, vergroot de focus op kernactiviteiten en geeft de rust die nodig is om nieuwe marktkansen te kunnen verzilveren.

Optimaliseren en kosten reduceren

Ook zijn de economische vooruitzichten verbeterd, in veel markten zal de met de recessie gepaard gaande overcapaciteit nog langdurig overeind blijven. Als dit in uw markt het geval is, ontkomt u soms niet aan verregaande bezuinigingen. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf betekenen. Maak ook een 'worst-case-scenario' en inventariseer tijdig de te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten. Door uw bedrijfsvoering te optimaliseren kunt u uw kosten verlagen, terwijl u uw omzet verhoogt.

Actief acquireren

In concurrerende marktomstandigheden besteden ondernemers terecht veel aandacht aan salesactiviteiten. Er moet wel voor worden gewaakt dat de verkregen omzet ook bij uw bedrijf past. Acquisitie door middel van prijsconcurrentie vormt geen goede basis voor continuïteit in de relatie met klanten. U verliest een klant in dat geval vaak zoals u hem krijgt. Vergeet bovendien uw bestaande klanten niet. Speel in op de behoeften van goede klanten.

Flexibiliseren

Flexibiliteit is een veelomvattend begrip. Maar daarom niet minder belangrijk. Meer flexibiliteit krijgt u bijvoorbeeld door meer aandacht op uw kernprocessen te richten en zaken waar anderen beter in zijn uit te besteden. Het verkorten van doorlooptijden binnen uw bedrijf maakt dat u sneller kunt reageren op een gewijzigde marktverraag. Verder kan een flexibele arbeidsinzet voor grotere wendbaarheid zorgen. Denk bijvoorbeeld aan flexwerkers, ploegen-diensten, flexibele jaarroosters en het vergroten van de inzetbaarheid van medewerkers.

Innoveren

Innovatieve bedrijven blijken hogere verkopen te realiseren en efficiënter te werk gaan. De meest succesvolle bedrijven blijven innoveren, ook tijdens een economische neergang. Innovatie is noodzakelijk om meer klanten te krijgen of van die klanten meer opbrengsten te genereren door hen meer toegevoegde waarde te bieden. Samenwerken en partnerschappen zijn vaak bronnen van innovatieve ideeën. Dat kan gaan om het op een nieuwe wijze toepassen van een bestaand product of het ontwikkelen van een nieuw product. Een goed idee vinden is slechts het begin. De fases daarna worden steeds uitdagender zoals het overtuigen van de organisatie, het starten van een experiment en de uiteindelijke implementatie. Ga ook na of u in aanmerking komt voor de steeds ruimhartiger overheidssubsidies voor innovatie.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Edse Dantuma,
Regio-econoom
Limburg
020 56 39 778

Peter Joosten,
Directeur Business Banking
Limburg
047 54 37 239

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 11 november 2009.

